Lausunto aiheesta Lapsiasianvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018 (K 5/2018 vp)

Lapsiasianvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018 on laaja katsaus lapsiasioiden historiaan ja instituutioihin Suomessa. Katsastan tässä lyhyesti kertomusta tasa-arvon ja työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen näkökulmasta.

Kertomuksen ansioiksi voi lukea sen erittäin seikkaperäisen katsauksen lapsiasioihin liittyviin yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin, miten näihin on historiassa pyritty puuttumaan, ja siten nykyisten instituutioiden ja poliittisten näkemysten syntyhistoriaan. Raportti nostaa esille huolestuttavia näkemyksiä tasa-arvoon liittyen, ja valottaa esimerkiksi perhevapaa keskusteluun liittyviä jännitteitä, esimerkiksi ajatellaanko pienten lasten hoitoa näiden oikeuksiin liittyvänä varhaiskasvatuksena vai työelämän ja perhe-elämän yhteensovittamiseen liittyvänä päivähoitona. Kertomus tuo esiin, että lapsipolitiikka ei ole johdonmukainen puuttuessaan lasten tasa-arvoon tai huolehtiessaan lasten oikeuksista. Kertomus nostaa esiin useita lapsiin liittyviä politiikkaohjelmia ja toimenpiteitä, mutta samalla niiden sirpaleisuuden ja sen, että näkemys lasten etujen ja tasa-arvon parantamisesta ei ohjaa politiikkaa systemaattisesti. Näihin liittyen kertomus tuo esiin, että Suomelta puuttuu Lapsen oikeuksien sopimuksen ja sen toimeenpano-ohjelman kansallinen strategia. Raportti tuo siis esiin monia huolestuttavia seikkoja lasten tasa-arvoon liittyen, ja miten ongelmiin puututaan Suomessa. Jatkossa olisi kuitenkin vielä hyvä keskittyä vielä enemmän siihen, mitkä ongelmat ovat keskeisimpiä ja erityisesti millä toimenpiteillä näihin voi puuttua tavalla joka läpäisee jonkinasteisen kustannus-hyötyanalyysin. Näistä kohdista hieman tarkemmin alla.

Lasten hyvinvointiin ja tasa-arvoon liittyviä ongelmia, joita kertomus nostaa on useita. Yleiskuva on jo pitkään Suomessa ollut, että hyvinvoinnin kehitys jakautuu kahtia niin että valtaosalla lapsiperheistä hyvinvointi on hyvää, kun taas pienemmällä, mutta ei triviaalin kokoisella ryhmällä pahoinvointi lisääntyy. Mielestäni kehitys heijastaa laajempaa yhteiskunnallista kehitystä, joka on huomattu monessa hyvinvointiin ja tulonjakoon liittyvässä tutkimuksessa. Osa perheistä, ja niiden mukana perheiden lapset, jäävät lisääntyvässä määrin hyvinvoinnin kehityksessä jälkeen muista. Kertomus olisi voinut hieman selkeämmin erotella, että tässä kehityksessä syyt ovat todennäköisesti työmarkkinoiden ja yhteiskunnan laajemmassa kehityksessä. Vaikka lapsiin kohdistuva politiikka ja yhteiskunnalliset palvelut ovatkin sirpaleisia, on niitä kuitenkin pyritty lisäämään. Toisaalta Sipilän hallitus on myös leikannut sosiaalitukea ja palveluja laajasti ottaen. Ilmeisesti nykyisellään yhteiskunnalliset palvelut eivät siis riitä vastaamaan ongelmaan, jossa osa perheistä jää hyvinvoinnin kehityksessä jälkeen ja lasten pahoinvointi lisääntyy.

Kertomus tarjoaa mittareina pahoinvoinnin lisääntymiselle esimerkiksi lastensuojelun toimien piirissä olevien lasten määrän lisääntymistä. Myös alueellinen kehitys epätasa-arvoistuu kun ongelmia kasaantuu tietyille alueille kunnittain tai isompien kaupunkien osa-alueille. Kertomus nostaa huoleksi myös lasten subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaamisen osassa kuntia, mutta ei kaikissa. Tämä kertoo omalta osaltaan, että kaikissa kunnissa lasten varhaiskasvatusta ei nähdä lasten oikeutena, vaan vanhempien työtilanteeseen sidoksissa olevana palveluna. Jos jatkossa Sote-uudistuksen myötä sosiaali- ja terveyspalvelut jakautuvat maakunnille, kun kunnat edelleen huolehtivat esimerkiksi varhaiskasvatuspalveluista, voivat lapsiin ja perheisiin kohdistuvat palvelut edelleen eriytyä, ja epätasa-arvoistua alueellisesti. Vielä yksi raportin nostama keskeinen huoli on,

Palkansaajien tutkimuslaitos
Löntagarnas forskningsinstitut
Pitkänsillanranta 3 A 00530 Helsinki
Långbrokajen 3 A 00530 Helsingfors
etunimi.sukunimi@labour.fi
Puh. (09) 2535 7330
+358-9-2535 7330
http://www.labour.fi

että liian suuri osa ikäluokista ei ole viime aikoina saanut toisen asteen opintojaan loppuun. Näillä nuorilla on keskimäärin muita ikätovereitaan heikommat mahdollisuudet menestyä myöhemmin työelämässä, ja keskimääräistä suurempi mahdollisuus syrjäytyä yhteiskunnallisen hyvinvoinnin kehityksestä. Työn ja lapsien yhteensovittamisen osalta kertomus painottaa yhtenäisen lapsi-perhepolitiikan muodostamista, jossa ei eri asioita erotettaisi eri toimiin ja osin ristiriitaisiin tavoitteisiin.

Olisi tärkeää pystyä paremmin kuvaamaan lapsien tilannetta, heidän kokemansa hyvinvoinnin kehitystä ja tasa-arvoisuutta erilaisista taustoista tulevien ja eri alueilla asuvien lapsiperheiden välillä. Kertomus luottaa osin käytännön työstä syntyneeseen tietoon. Tämä on toki arvokasta kokemusta, mutta ei anna riittävän täsmällistä mittaristoa selvittämään eri ongelmien laajuutta ja missä niitä eniten ilmenee. Lapsiasiainvaltuutettu voisikin edellyttää, että jatkossa lapsiin liittyvää aineistoa kerätään aiempaa laajemmin ja systemaattisemmin.

Vielä edellistä tärkeämpi puute kertomuksessa on arvioida, millä politiikkatoimilla havaittuihin ongelmiin voi puuttua. Tämä on tärkeää, koska suuri osa havaituista hyvinvoinnin ongelmista juontaa juurensa syvemmästä yhteiskunnallisesta eriarvoistumisesta. Monet lasten pahoinvoinnin ongelmat lähtevät siitä, että heidän perheissään vanhemmilla ei ole työtä, vanhempien terveysongelmista tai muista sosiaalisista ongelmista. Tähän eriarvoistumiseen puuttuminen on tärkeää, mutta samalla laaja ja koko suomalaisen hyvinvointipolitiikan läpäisevä kysymys. Tehtävä on siten erittäin laaja. Koska niukoilla resursseilla ei ole mahdollista korjata näitä kaikkia ongelmia, olisi hyvä kohdistaa toimenpiteitä sinne, mikä eniten parantaisi hyvinvointia. Raportti nostaa laajan kirjon ongelmia esiin, mutta ei anna kovin hyvää kuvaa siitä, mikä näistä on tärkein tai mihin pitäisi puuttua ensimmäiseksi. Lisäksi aina ei ole kovin helppo tietää, mikä toimenpide tietyn ongelman korjaamiseen olisi edes tarjolla. Kertomuksessa mainitaan yhä lisääntyvä yhteiskunnallinen tietovuori, joka koetaan ongelmaksi. Nyt ei tarvittaisikaan entisestään lisää mitä tahansa tutkimusta, vaan painottaa tutkittua tietoa sellaiseksi, joka tarjoaa eri politiikkatoimien vaikutuksesta lapsiin, ja politiikkatoimien kustannuksista, laadukasta ja vaikuttavaa tietoa. Eli laadukkaampaa tietoa sen sijaan että sitä olisi enemmän.

Lapsiasiainvaltuutettu on kertomuksessa havainnut lapsiin kohdistuvaa politiikkaa ja tilannetta Suomessa. Yllä esiin nostettu politiikkatoimien hajanainen kuvailu ei välttämättä ole lapsiasiainvaltuutetun varassa, jos tuollaista laadukasta tutkimustietoa ei ole tarjolla. Yhteenvetona kuitenkin toivoisin, että seuraavassa kertomuksessa painotettaisiin suosituksia kerätä laadukkaampaa tietoa lasten tilanteista, ja tuottaa laadukkaampaa tutkimustietoa eri politiikkatoimien vaikutuksesta havaittujen ongelmien korjaamiseksi. Jälkimmäisessä voisi suosittaa esimerkiksi kokeilujen tekemistä.

Helsingissä maaliskuun 14. päivänä

Tuomas Kosonen
Tutkimusjohtaja

Palkansaajien tutkimuslaitos
Löntagarnas forskningsinstitut

Pitkänsillanranta 3 A 00530 Helsinki
Långbrokajen 3 A 00530 Helsingfors
etunimi.sukunimi@labour.fi

Puh. (09) 2535 7330
+358-9-2535 7330

http://www.labour.fi